

The Position of Regulatory Authorities Governing the Money Market

HessamAldin Haghgoo Raste Kenari¹, Tahmine Edalatjoo², Fakhreddin Abuieh³, Ali Poor Ghassab Amiri⁴

1. Department of Public Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.
2. Department of Law, West Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
3. Department of International Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.
4. Department of International Law, Damghan Branch, Islamic Azad University, Damghan, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 253-266

Article history:

Received: 12 Feb 2022

Edition: 25 Mar 2022

Accepted: 28 Apr 2022

Published online: 25 Jan 2022

Keywords:

Law, Bank, Financial Services, Legal Council, Money and Credit Council.

Corresponding Author:

Tahmine Edalatjoo

Address:

Iran, Tehran, Islamic Azad University,
West Tehran Branch, Department of
Law.

Orchid Code:

0000-0002-3391-1076

Tel:

Email:

dr.edalatju@gmail.com

ABSTRACT

Background and Purpose: Due to the economic developments and the number of legislative authorities, we are witnessing the inflation of regulations regarding the financial services of the banking network, for this reason, the circular of the Central Bank, the regulations of the Money and Credit Council, the jurisprudence of the Central Bank, in addition to the parliament, have caused the inflation of legislation, which sometimes conflicts with created between them. The purpose of the research is to analyze the role of the regulatory authorities in relation to the financial services of credit institutions, in order to fully and accurately understand the importance of legislation regarding those services and to understand the conflicts and conflicts that exist in relation to the regulation of institutions, and in the end and to As a conclusion, the way out of it is through the unity of the legislative body in the field of financial services based on the constitution and the need to legislate in this way in order to prevent the validity of delegated regulations, whether they are mandated or not.

Methods: It is theoretical and descriptive and analytical. The information is from the library method by referring to books and articles.

Ethical Considerations: In all stages of writing the article, the originality of the text and confidentiality have been respected.

Findings: The central bank's circular and the money and credit advisory council of the central bank are among the mandatory provisions that are mandatory for the banking network and other persons.

Result: According to the current legislative inflation procedure, the need for a single legislation for the banking network or its delegation by the parliament is taken to reduce the confusion of its operators, including the banking network and the people of the community as recipients of public services.

Cite this article as:

Haghgoo Raste Kenari H, Edalatjoo T, Abuieh F, Poor Ghassab Amiri, A. *The Position of Regulatory Authorities Governing the Money Market*. Documents. Economic Jurisprudence Studies. 2022.

فصلنامه مطالعات فقه اقتصادی، دوره چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۴۰۱

جایگاه مراجع مقررات گذار حاکم بر بازار پول

حسام الدین حقوقی راسته کناری^۱، تهمنه عدالت جو^۲، فخرالدین ابوبیّه^۳، علی پور قصاب امیری^۴

۱. گروه حقوق عمومی، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.

۲. گروه حقوق، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳. گروه حقوق بین الملل، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.

۴. گروه حقوق بین الملل، واحد دامغان، دانشگاه آزاد اسلامی، دامغان، ایران.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۲۶۶-۲۵۳

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۲۳

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۱/۰۱/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۰۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۴/۰۴

واژگان کلیدی:

قانون، بانک، خدمات مالی، شورای فقهی، شورای پول و اعتبار.

نویسنده مسئول:

تهمنه عدالت جو

آدرس پستی:

ایران، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران غرب، گروه حقوق.

کد ارکید:

0000-0002-3391-1076

تلفن:

پست الکترونیک:

dr.edalatju@gmail.com

چکیده

زمینه و هدف: با توجه به تحولات اقتصادی و تعدد مراجع قانون گذار، شاهد تورم مقررات گذاری نسبت به خدمات مالی شبکه بانکی هستیم؛ برای همین بخشنامه بانک مرکزی، مقررات شورا پول و اعتبار فقهی بانک مرکزی، علاوه بر مجلس، باعث تورم تقنین شده که بعضاً تعارض فی مابین آنها ایجاد شده است. هدف پژوهش، تحلیل نقش مراجع مقررات گذار نسبت به خدمات مالی موسسات اعتباری می باشد؛ تا با شناخت کامل و دقیق، به اهمیت تقنین نسبت به آن خدمات و شناخت تعارضها و تضادهای موجود در رابطه با مقررات گذاری نهادها پی برده و در انتها و به عنوان نتیجه گیری، راه برون رفت از آن را از طریق واحد بودن نهاد تقنینی حوزه خدمات مالی بر اساس قانون اساسی و لزوم تقنین از این طریق به جهت جلوگیری از اعتبار مقررات تفویضی اعم از آمره و یا غیر آمره بودن آن می باشد.

روش ها: از نوع نظری و به صورت توصیفی تحلیلی است. اطلاعات از روش کتابخانه ای با مراجعه به کتب و مقالات می باشد.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش مقاله، اصالت متن و امانت داری رعایت شده است.

یافته ها: بخشنامه بانک مرکزی و مصوبات شورای پول و اعتبار شورای فقهی بانک مرکزی، از جمله مقررات آمره بوده که برای شبکه بانکی و سایر اشخاص لازم الاجرا می باشد.

نتیجه: با توجه به رویه تورم تقنینی کنونی، لزوم تقنین واحد برای شبکه بانکی و یا تفویض آن توسط مجلس برداشت می شود تا از سردرگمی اجرا کنندگان آن اعم از شبکه بانکی و مردم جامعه به عنوان دریافت کنندگان خدمات عمومی کاسته شود.

۱. مقدمه

با توجه به جایگاه پول و خدمات مالی ناشی از آن و چالش‌های تقنین در این حوزه و تضاد و تعارض موجود به جهت رفع ایرادات آن و امکان نظارت و مقررات‌گذاری صحیح در این مقاله، سعی شده ضمن شناخت جایگاه هریک از نهادهای تقنینی و نمونه‌های تضاد در این عرصه، به نحوه رفع آن به‌عنوان راه حل کاربردی اشاره شده است. در ایران وظیفه تقنین و مقررات‌گذاری، بموجب اصول متعدد قانون اساسی، از وظایف قوه مقننه بوده و همچنین موسسه اعتباری غیربانکی یا همان موسسه اعتباری در معنای خاص نیز به رسمیت شناخته شده و به نظر در چهارچوب بازار پول در کنار کنش‌گران بانکی دولتی و خصوصی به فعالیت می‌پردازد. در نوشتار حاضر نخست، مراجع قانونی وضع‌کننده مقررات در حوزه بازار پول که شامل مجلس شورای اسلامی، شورای پول و اعتبار و شورای فقهی بانک مرکزی می‌باشد احصاء و ضمن شناخت شرح وظایف آنان با استناد به قوانین تصویبی اعم از دائمی و یا موقت و بیان ایرادات آن، به برخی نمونه‌های مرتبط با تداخل وظایف آنها و مقررات متهافت تشریح و سازوکار شایسته در خصوص حذف نهادهای موازی قانون‌گذاری ارائه و چگونگی رفع این تعارض‌ها اشاره خواهد شد.

۲. مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع نظری بوده است، روش تحقیق به صورت توصیفی تحلیلی است و برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و فیش‌برداری استفاده شده است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در مراحل مختلف نگارش این مقاله، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

۴. یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بخشنامه‌های بانک مرکزی و مصوبات شورای پول و اعتباری شورای فقهی بانک مرکزی، از جمله مقررات آمره بوده که برای شبکه بانکی و سایر اشخاص لازم‌الاجرا می‌باشد و هرگونه توافق و تراضی خلاف آن باطل و بلااثر می‌باشد.

۵. بحث

پول از پدیده‌های پیچیده و خارق‌العاده اقتصادی است و در حال حاضر دو تعریف رسمی برای پول در ایران وجود دارد، یکی از آنها کلمه پول و دیگری نقدینگی موجود در بخش خصوصی می‌باشد که در معنی اول، اسکناس و مسکوک در دست افراد شامل: اسکناس منهای اسکناس و مسکوک نزد بانک مرکزی و غیره بوده؛ به‌عبارتی پول برابر است با اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به علاوه سپرده‌های دیداری بخش خصوصی. اهمیت و ارزش پول شامل ارزش و اهمیت واقعی آن می‌باشد. به‌عنوان مالی که می‌توان آن را برای خرید چیزها (کالاها و خدمات) مورد استفاده قرار داد؛ اما در معنی دیگر به‌معنای اعتبار موجود در جامعه جهت انجام امور اقتصادی می‌باشد که قوانین و مقررات راجع به پول محدود بوده و کلی بودن آن، دارای ابهامات فراوانی می‌باشد.

تا قبل از وجود پول، مبادلات مالی میان اشخاص به صورت تهاتری و پایاپای (Barter) انجام می‌شد به این معنا که کالاها و خدمات مستقیماً با یکدیگر

می‌شود؛ اما در معنای خاص صرفاً به مصوبات پارلمان اطلاق می‌شود. (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۸: ۲۸) در رابطه با اصل واژه «قانون» اتفاق نظر وجود ندارد. (بکری، ۱۳۸۸: ۳۴) در این مورد ۳ نظریه وجود دارد:

الف- گروهی آن را عربی‌الاصول ندانسته و از واژه‌های دخیل در عربی می‌دانند که از واژه لاتین *kanon* یعنی خط کش استنباط شده است. (صبحی، ۱۳۹۰: ۱۲)

ب- گروه دوم نیز در غیر عربی بودن این واژه تردید نداشته‌اند. (صفا مقدم، ۱۳۸۷: ۶۱)

پ- گروه دیگر معتقد می‌باشند که کلمه قانون ریشه عربی داشته و از قن برداشت شده است که در آن زبان، به معنای مقیاس هر شی می‌باشد. (فیروزآبادی، ۱۳۹۹: ۵۲)

قانون به مجموعه مقرراتی اطلاق می‌شود که از سمت مقامات صلاحیتدار تصویب و ابلاغ می‌شود مربوط به تکالیف اشخاص خواهد بود. (صالح، ۱۳۹۱: ۱۳)

تعیین حدود اختیارات و صلاحیت مراجع وضع قوانین و مقررات با ارائه تعریف دقیق از قانون یکی از مهمترین مأموریت‌های مجلس شورای اسلامی است که در سیاست‌های کلی نظام قانونگذاری به مجلس شورای اسلامی محول شده است. در همین راستای و برای رفع مشکلات و معضلات این حوزه کلان، رهبر حکیم انقلاب مدظله سیاست‌های کلی نظام قانونگذاری در سال ۱۳۹۸ ابلاغ نموده‌اند. بنابر اهمیت بسیار زیاد این سیاست‌ها، ایشان در حاشیه آن مرقوم کردند: «سیاست‌ها به قوای سه‌گانه ابلاغ شود. سه قوه موظف‌اند اقدامات را زمانبندی و پیشرفت‌ها را گزارش نمایند.

معامله می‌شدند. انجام این کار نیازمند صرف زمان و هزینه زیادی بود و این امر مبادله‌ها را با مشکل مواجه می‌کرد و این خود باعث شد تا پول به‌عنوان وسیله و ابزاری جهت انجام تمامی مبادله‌های اقتصادی شناخته شود؛ اما این پول در عصر جدید، خدمات متنوعی را حول خود ایجاد نموده که به موازات آن، چالش‌هایی هم متوجه خود نموده که مهمترین آن نهادهای مقررات‌گذار نسبت به آن می‌باشد؛ فلذا در این قسمت به مبانی نظری پژوهش و دستیابی به نهادهای مقررات‌گذار بر اساس قوانین و مقررات موضوعه حقوق عمومی و مالی و با استفاده از رؤس حقوق و چگونگی برون رفت از قانون‌گذاری موازی و یا تضاد در آن، مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۵-۱. تصویب قانون توسط مجلس شورای اسلامی

واژه قانون معرب کلمه لاتین *canon* و از نظر لغوی به معنای وسیله‌ای برای تنظیم سطور و خطوط است و یا در معنای دیگری مانند روش، قاعده و ترتیب، سند، دستورالعمل و اصل هر چیز نیز تعبیر شده است. (گرچی، ۱۳۸۵: ۱۹۹) از لحاظ حقوقی، قانون دارای دو معنای عام و خاص می‌باشد که در معنای عام، مقصود از قانون، کلیه مقررات و قواعد را شامل می‌شود (کاتوزیان، ۱۳۸۱: ۱۲۰)؛ اما در حقوق اساسی ما (به معنای خاص قانون)، قانون به مقرراتی اطلاق می‌شود که پس از طی تشریفات، توسط قوه مقننه تصویب و جهت جری تشریفات نزد شورای نگهبان و روزنامه رسمی ارسال خواهد شد. در معنای عام قانون شامل تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌ها نیز

۵-۲. تفویض وضع مقررات به شورای پول و اعتبار

شورای پول و اعتبار به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان بانک مرکزی، مسئولیت تنظیم مقررات و سیاست گذاری کلان بانکی و پولی کشور و نظارت بر بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری را بر عهده دارد. این شورا در راستای انجام وظایف خود، مصوبات فراوانی را وضع کرده که برای شبکه بانکی الزام‌آور است (اسکویی و میرزائی، ۱۳۹۹: ۱۴۱). برخلاف اعتقاد برخی از مسئولان حوزه پولی و بانکی کشور، برابر اصل تفکیک قوا و برخی از اصول قانون اساسی، مصوبات شورای پول و اعتبار در سطحی پایین‌تر از قانون مجلس و در ردیف مقررات دولتی قرار دارند و لذا مصوبات این نهاد شبه قانونگذاری، محدود به الزاماتی است که نمی‌تواند مخالف مصوبات مجلس شورای اسلامی مانند قانون تجارت یا قانون پولی و بانکی کشور باشد و تفاوتی نمی‌کند که قانون مجلس قبل یا بعد از مصوبات شورای پول و اعتبار رسیده باشد. قلمرو تصمیمات شورای پول و اعتبار عمدتاً در دو حوزه سیاست‌گذاری و مقررات‌گذاری است و در نتیجه چنانچه شورای پول و اعتبار در صدور مصوبات خود از حدود اختیارات مقرر قانونی خارج شود یا مصوبات آن مغایرتی با قانون اساسی، قوانین مجلس یا احکام شرع داشته باشند یا برخی از اصول مسلم حقوقی همچون حقوق مکتسبه اشخاص، عطف به ماسبق نشدن قوانین و مقررات و امثالهم را نقض کند، مصوبات این نهاد، اعتبار خود را از دست می‌دهند. اگرچه بانکها و موسسات مالی (یکی از بهترین و ساده‌ترین روش‌ها برای شناسایی موسسه‌ها و بانک‌های مجاز در حال حاضر مراجعه به سایت بانک مرکزی است؛ اما چه پارامترها و شاخص‌هایی

یکی دیگر از بندهای مهم سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری و مواضع مهم اختلاف و چالش میان دولت و مجلس است که ضرورت دارد در این قانون معین گردد. یکی از چالش‌ها و نقاط مبهم در فرایند کنونی قانونگذاری کشور، جایگاه شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات آن است که با تدبیر رهبر فرزانه انقلاب در سیاست‌های کلی نظام قانونگذاری رفع شده و مجلس شورای اسلامی در حیطه قانون اساسی به‌عنوان مرجع تعیین حدود اختیارات همه مراجع تعیین شده است.

اصل عدم تفویض قانون‌گذاری و عدم امکان تفویض اختیار و یا اعطای وکالت قانون‌گذاری قوه مقننه توسط نمایندگان یکی از اصول قدیمی و مهم حقوق اساسی می‌باشد که در مقررات غالب کشورهای پیش‌بینی شده است و در اصل ۸۵ قانون اساسی اذن داده شده که تصویب آزمایشی قانون را به کمیسیون‌های داخلی مجلس و یا تصویب دائمی اساسنامه سازمان‌ها، شرکت‌ها، را به دولت یا کمیسیون‌ها واگذار نماید. در این پژوهش تلاش شده است تا با تأکید بر نظریات شورای نگهبان مسأله تفویض اختیار قانون‌گذاری در نظم اساسی ایران بررسی گردد (فولادوند، ۱۳۹۳: ۷۶). اعمال نظارت بر ابزارهای سیاست‌گذاری مقررات مانند ارزیابی آثار مقررات‌گذاری از طریق نهادهای حسابرسی اقدامی متداول می‌باشد؛ اما استفاده از برخی شاخص‌ها دارای عمومیت کمتری می‌باشد. برای مثال در آمریکا اداره حسابرسی کل، گزارش‌های متعددی درباره اثرگذار بودن مقررات بر فعالیت‌های حسابرسی کل قوه مجریه تهیه می‌کند.

و اعتبار را شامل سه حوزه پولی، اعتباری و نظارتی تعیین کرد. مهم‌ترین وظایف شورای پول و اعتبار در این زمینه پولی عبارتند از: تعیین نرخ سود علی‌الحساب انواع سپرده‌های بانکی، تعیین نرخ سود تسهیلات بانکی، اجازه انتشار اوراق مشارکت توسط بانک مرکزی و تعیین سقف و شرایط آن، تعیین میزان نقدینگی و تغییرات آن، سهمیه‌بندی اعتبارات برای بخش‌های کلان اقتصادی شامل صنعت، معدن، کشاورزی، مسکن، صادرات، واردات و خدمات، تعیین حداقل نرخ سود مورد انتظار تسهیلات اعتباری و سرمایه‌گذاری بانک‌ها در عقود مختلف اسلامی، تعیین نسبت ذخیره قانونی برای انواع سپرده‌ها، تعیین نرخ تنزیل مجدد و بهره بین بانکی، تعیین نرخ سود عقود غیر مشارکتی، و در حوزه سیاست‌های اعتباری عبارتند از: تعیین میزان و نحوه اعطای تسهیلات توسط مؤسسات اعتباری به بخش‌های مختلف، اجازه اعطای تسهیلات به متقاضیان، تعیین سقف تسهیلات اعطایی مسکن و اجازه پرداخت و تعیین سقف وام قرض‌الحسنه به مؤسسات اعتباری برای رفع نیازهای ضروری مردم از جمله مهم‌ترین وظایف شورای پول و اعتبار در زمینه سیاست‌های اعتباری می‌باشند و نهایتاً در حوزه سیاست‌های نظارتی می‌توان به تعیین میزان و ضوابط بخشش وجه التزام تأخیر تأدیه ناشی از تأخیر در پرداخت اقساط تسهیلات توسط مشتریان را می‌توان عنوان نمود (اسکویی و میرزائی، پیشین: ۱۵۶).

ب- صلاحیت مقررات‌گذاری: در زمینه مقررات‌گذاری نیز شورای پول و اعتبار از صلاحیت گسترده‌ای برخوردار می‌باشد و تا به امروز مصوبات فراوان و مهمی را به تصویب رسانده است که با اهمیت‌ترین مصوبات شورای مذکور، تصویب و ابلاغ

مؤسسات و بانک‌های مجاز را از موسسه‌های غیرمجاز متمایز می‌کند (محمدخانی، ۱۳۹۴: ۸۱)؛ مکلفند مصوبات این نهاد را اجرا نمایند ولی این الزام برای محاکم وجود ندارد و برابر اصل یکصد و هفتاد قانون اساسی، محاکم در رسیدگی قضایی، وظیفه ارزیابی مصوبات شورای فوق را برعهده دارند و نباید به مصوباتی که مغایر اصول قانون اساسی یا قانون مصوب مجلس می‌باشند، ترتیب اثر دهند و هر شخصی می‌تواند ابطال اینگونه مصوبات را از طریق دیوان عدالت اداری تقاضا نماید. (اسکویی و میرزائی، پیشین: ۱۷۵)

قانون پولی و بانکی مصوب ۱۳۵۱، شورای پول و اعتبار، عهده دار وظایف ذیل می‌داند:

- رسیدگی و تصویب سازمان و بودجه و مقررات استخدامی؛

- رسیدگی و تصویب آیین‌نامه‌های مذکور در این قانون؛ اظهار نظر در مسائل بانکی و پولی و اعتباری کشور و همچنین اظهار نظر نسبت به لوایح مربوط به وام با تضمین اعتبار و هر موضوع دیگری که از طرف دولت به شورا ارجاع می‌شود؛

به‌علاوه در قوانین پنج ساله توسعه، بودجه‌های سنواتی، مصوبات دولت و همچنین شورای اقتصاد نیز جزئیات این وظایف را مشخص نموده‌اند. قلمرو صلاحیت شورای پول و اعتبار بسیار گسترده است به طوری که بسیاری از اختیارات از قبیل مشخص نمودن حقوق کارمندان بانک را نیز شامل می‌شود. به طور کلی صلاحیت‌های شورای پول و اعتبار را می‌توان در دو حوزه سیاست‌گذاری و مقررات‌گذاری بررسی کرد.

الف - صلاحیت سیاست‌گذاری: بنا به مراتب فوق می‌توان در مجموع صلاحیت سیاست‌گذاری شورای پول

دائمی چنین تغییرات با اهمیتی تصویب می‌شد تا از هرگونه ابهام و یا تراحم اجرایی در تصویب مصوبات و سیاست‌گذاری‌ها و اظهارنظر در حوزه پولی و بانکی جلوگیری شود.

۳-۵. تفویض وضع مقررات به شورای فقهی بانک مرکزی

شورای فقهی بانک مرکزی، عالی‌ترین نهاد در زمینه نظارت شرعی و انطباق با شریعت در نظام بانکی کشور محسوب می‌شود که وظیفه پایش اسلامی بودن فعالیت‌های بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی را برعهده دارد. تا قبل از تصویب قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، شورای فقهی بانک مرکزی جایگاه مشورتی داشت و بعد از تصویب قانون مذکور در سال ۱۳۹۶، جایگاه شورای فقهی ارتقا پیدا کرد و مصوبات شورا برای کل نظام بانکی لازم‌الرعايه شد. متن ماده ۱۶ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶) به وظیفه شورای فقهی بانک مرکزی مبنی بر اجرای صحیح عملیات بانکی در نظام بانکی کشور صحه گذاشته است.

جایگاه شورای فقهی در طرح بانکداری مصوب ۱۳۹۸ نسبت به آنچه در نسخه سال ۱۳۹۵ ذکر شده بود تنزل پیدا کرده است و تردیدی نیست که با این وضعیت هدف از شورای فقهی که در ابتدای ماده ۲۱ درج شده است یعنی «حصول اطمینان از اجرای صحیح عملیات بانکی بدون ربا در نظام بانکی کشور و انطباق با موازین فقه اسلامی» محقق نمی‌شود و تنها خاصیت آن زینت‌المجالس بودنش خواهد بود که البته مورد نقد برخی از اساتید حوزه و دانشگاه

مقررات مرتبط با پولشویی از طریق بانک مرکزی به شبکه بانکی و مقررات مربوط به تاسیس و تشکیل موسسات اعتباری و چگونگی فرایند و نظارت نسبت به آنها می‌توان بیان نمود.

رسمیت دین اسلام و مذهب شیعه و جایگاهی که موازین اسلامی در نظام حقوقی کشور دارد، در اصل چهارم قانون اساسی بیان شده است. (رنگریز، ۱۳۸۹: ۱۰۴)

بررسی عدم مغایرت مصوبات فوق با شرع نیز با توجه به موازی کاری که با شورای فقهی صورت پذیرفته، از طریق دیوان عدالت اداری انجام می‌شود. دیوان عدالت اداری نیز در راستای اعمال نظارت بر مصوبات شورای پول و اعتبار از لحاظ عدم مغایرت با شریعت تابع نظر شورای نگهبان می‌باشد؛ زیرا در قانون اساسی این وظیفه بر عهده شورای نگهبان پیش بینی شده است که در ماده ۸۷ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری نیز بر این موضوع صحه گذاشته است (اسکویی و میرزائی، پیشین: ۱۷۲).

ماده ۱۵ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶) ترکیب اعضای شورای پول و اعتبار را در قالب یک قانون با اعتبار پنج ساله بیان نموده که در حقیقت بند ب ماده ۱۸ قانون پولی و بانکی را اصلاح نموده است. همچنین در تبصره ۲ ماده ۱۵ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران حکم این ماده را در طول برنامه ششم بر بند ب ماده ۱۸ قانون پولی و بانکی حاکم دانسته که در حقیقت گویای موقتی بودن است تغییر تا پایان عمر قانون برنامه می‌باشد که به نظر می‌رسد با توجه به ماهیت و عملکرد فعالیت شورای پول و اعتبار، می‌بایست به‌صورت

ذکر است این شورا، در قانون جدید بانک مرکزی دارای جایگاهی دائمی شده؛ اما برخی از صلاحیت‌ها و اختیارات آن بموجب این قانون محدود شده است که اجرای آن منوط به سپری شدن بازه شش ماهه از ابلاغ قانون اخیر می‌باشد.

۴-۵. نمونه‌هایی از وضع مقررات مختلف توسط مراجع متفاوت و بعضاً یک مرجع

- حداکثر نرخ سود در عقود مشارکتی، موضوع رأی وحدت رویه ۷۹۴ هیات عمومی دیوانعالی کشور با مصوبات شورای پول و اعتبار مغایرت دارد؛ یعنی مطابق رأی وحدت رویه شماره ۷۹۴ هیات عمومی دیوانعالی کشور، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تنظیم‌کننده نظام پولی و اعتباری کشور و ناظر بر حسن اجرای آن است و مصوبات بانک مذکور راجع به حداقل و حداکثر سهم سود بانک‌ها و مؤسسات اعتباری اعم از دولتی و غیردولتی جنبه آمره دارد. بنا به مراتب و با عنایت به ماده ۶ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی مصوب ۱۳۷۹، شرط مندرج در قرارداد اعطای تسهیلات بانکی نسبت به سود مازاد بر مصوبات مذکور باطل است و این در حالیست که شورای پول و اعتبار بانک مرکزی به‌موجب مصوبات خود، نرخ سود عقود مشارکتی را در انتهای قرارداد و پس از تحقق موضوع مشارکت و تحقق سود، مورد شناسایی قرار داده که حتی می‌تواند فراتر از نرخ سود عقود مبادله‌ای قرار گرفته باشد که این مهم توسط دیوانعالی کشور منتج به سقف سود معادل عقود مبادله‌ای تعیین شده است. - وجه التزام ۳۶۵ روز در واحدهای اجرای ثبت که مبتنی بر نظریه شورای فقهی هست و با مصوبه شورای پول و اعتبار مغایرت دارد بدین بیان که به

قرار گرفته و بیان شده که نسبت به کدام قانون تنزل پیدا کرده؟ نسبت به کدامیک از برنامه‌های پنجم و یا ششم توسعه؟ در هیچ یک از این برنامه‌ها، شورای فقهی هیچ‌گونه جایگاهی نداشته است و اساساً هیچ اسمی از شورای فقهی در قانون برنامه پنجم و یا ششم توسعه نیامده و اختیاری هم که در قانون ششم توسعه به این شورا اعطا شده بود مبنی بر لازم الاجراء بودن مصوبات آن، در این طرح محفوظ و تقویت شده است؛ اما ادعای تنزل جایگاه این شورا سالبه به انتفاء موضوع است؛ زیرا در قوانین قبلی هیچ جایگاهی نداشته است و برعکس در طرح جدید به دستور رهبر معظم انقلاب با حفظ و تقویت اختیارات قبلی به آن جایگاه سازمانی اعطا شده است.

همچنین به موازات فعالیت این شورا در بانک مرکزی، تمامی مؤسسات اعتباری مکلف در بکارگیری مسئول نظارت و تطبیق شرعی در مؤسسات اعتباری می‌باشد که طی بخشنامه‌های شماره ۰۱/۳۷۳۶۲۷ مورخ ۱۴۰۱/۱۲/۲۲ و ۰۶۱۵۱۴ مورخ ۱۴۰۱/۰۶/۱۴ به شبکه بانکی ابلاغ گردیده و مؤسسات اعتباری مکلف می‌باشند تمامی مقررات داخلی خود را جهت بررسی و اظهارنظر مسئول مذکور، در اختیار وی قرار دهد و این مسئول نیز متعهد می‌باشد هر چهارماه گزارشی از اقدامات خود و همچنین در پایان هر سال گزارش انطباق با شریع در رابطه با عملکرد کلی یا موسسه اعتباری غیربانکی را جهت طرح در شورای فقهی بانک مرکزی ارائه نماید که بنظر می‌رسد این ناظر مستقر در شبکه بانکی، یکی از بازوان شورای فقهی مذکور بوده که بهتر بود در همان قانون برنامه ششم توسعه به این موضوع اشاره می‌شد تا از مقررات پراکنده که کاملاً با یکدیگر مرتبط می‌باشند جلوگیری می‌شد. لازم به

قرار گرفتن میزان مطالبات بانک در ارتباط با عقود مشارکتی فی‌مابین واحدهای اجرای ثبت و نظام بانکی، اختلاف رویه روشنی وجود داشت به طوری که واحدهای اجرای ثبت در عقود مشارکتی مانده مذکور مربوط به اصل تسهیلات را (سهام‌الشرکه بانک در مشارکت مدنی و در مضاربه کل راس المال) مبنای خسارت‌گیری قرار داده و این بدان علت بوده که امکان دریافت خسارت تأخیر تادیه برابر با مصوبه شورای محترم پول و اعتبار نسبت به اصل تسهیلات بانک‌ها و موسسات بانکی مجاز فراهم بوده و بر همین اساس ادارات ثبت اسناد و املاک کشور نسبت به اجابت مطالبه خسارت تأخیر تادیه قراردادی از سوی بانک‌ها زائد بر اصل تسهیلات استنکاف می‌نمودند و به عبارت دیگر سود مورد انتظار مربوط به عقود مشارکتی را جزو اصل تسهیلات قلمداد نمی‌نمودند. (بیرانوند، ۱۴۰۱: ۱۷۷) این در حالیست که رویه عملی بانک‌ها مبتنی بر بخشنامه بانک مرکزی سال ۱۳۸۶ مورخ ۱۳۸۶/۰۱/۱۵ حاکی از لزوم مبنا قراردادن اصل تسهیلات مندرج در قرارداد به علاوه فواید مترتبه (یعنی همان سود مورد انتظار عقود مشارکتی) بوده (بیرانوند، ۱۴۰۱: ۱۷۸) که نهایتاً مراتب در یازدهمین و دوازدهمین جلسات مورخ ۱۳۹۸/۳/۲۹ و ۱۳۹۸/۴/۱۲ شورای فقهی بانک مرکزی مطرح و به شرح آتی اتخاذ تصمیم شد؛ «مقرر ابلاغی بانک مرکزی به شبکه بانکی کشور موضوع بخشنامه شماره مب/۱۳۸۶ مورخ ۱۳۸۶/۱۱/۱۵ در خصوص نحوه و مبنای محاسبه وجه التزام تأخیر تادیه دین در تسهیلات مشارکتی (مشمتمل بر اصل و فواید مترتبه) و تسهیلات غیر مشارکتی (مشمتمل بر اقساط سررسید شده و پرداخت نشده و اقساط آتی سررسید نشده که به

استناد قسمت ب ذیل بند ۱-۸ شیوه نامه پذیرش درخواست اجرای مفاد اسناد لازم‌الاجراء از طریق دفاتر اسناد رسمی پذیرش درخواست اجرای مفاد اسناد لازم‌الاجراء از طریق دفاتر اسناد رسمی مرتبط با آیین نامه اجرای بانک‌ها مجاز به دریافت خسارت تأخیر تادیه علاوه بر اصل مطالبات و سود بوده و مکلف می‌باشند در تقاضانامه صدور اجراییه میزان خسارت‌ت‌خیر را تا روز درخواست قید نموده و نیز موظف می‌باشند در تقاضانامه درج نمایند که خواستار دریافت خسارت‌ت‌خیر تادیه مذکور از تاریخ درخواست به بعد به شرح قرارداد بانکی و طبق مقررات بوده؛ چه اینکه تبصره ماده چهار آیین‌نامه اجرای مفاد اسناد رسمی لازم‌الاجراء نیز اجرای این تکلیف را بعهد اداره ثبت مربوطه محول نموده است و این درحالیست که تقاضانامه تدارک دیده شده توسط سازمان ثبت اسناد و املاک کشور، به نحوی تنظیم شده است که بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری ناگزیر به تعیین خسارت تأخیر روزانه و درج آن از تاریخ تقاضانامه تا تاریخ وصول مطالبات می‌باشند.

بنابراین درج خسارت تأخیر تادیه روزانه تا تاریخ وصول توسط بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری در تقاضانامه صدور اجراییه مستنداً به تصمیم متخذه مورخ ۱۳۷۱/۰۲/۲۰ شورای عالی ثبت، فاقد مبنای قانونی و ممنوع می‌باشد. (بیرانوند، ۱۴۰۱: ۱۷۴) از سوی دیگر نحوه محاسبه خسارت تأخیر تادیه در بانک‌ها بدینگونه می‌باشد که؛ حاصل ضرب مانده معوق در تعداد روزهای تأخیر شده، ضربدر وجه التزام قراردادی، در صورت کسر قید می‌گردد و آنگاه حاصل ضرب مذکور تقسیم بر حاصل ضرب عدد ۳۶۵ در عدد ۱۰۰ می‌شود. ناگفته نماند در خصوص ملاک

دین حال تبدیل شده است) مورد تأیید شورای فقهی بانک مرکزی می‌باشد؛ بنابراین با فرض پذیرش نظریه اخیرالذکر توسط واحد های اجرای ثبت، اختلاف فی‌مابین واحد اجرای ثبت و بانک ها به شرح فوق الذکر مورد تعیین تکلیف قرار می‌گیرد.

از سوی دیگر در خصوص نحوه ملاک قرار گرفتن مدت معوق، مولف بر این باور است چنانچه مدت معوق زائد بر یکسال باشد و با فرض کبیسه بودن سال اخیر الذکر (۳۶۶ روز) قاعده انصاف (قاعده فقهی الانصاف سید الاعمال از حضرت علی (ع) (الكافی، ۱۳۸۰: ۱۴۴) اقتضا می‌نماید، بدلیل اعمال تعداد روزهای ماه اسفند مربوط به سال کبیسه به میزان سی روز، در صورت کسر عدد مخرج کسر نیز اصلاح می‌یابد به گونه‌ای که بجای درج ۳۶۵۰۰ (حاصل ضرب ۳۶۵ روز در عدد صد مربوط به درصد گیری) در مخرج کسر عدد ۳۶۶۰۰ (حاصل ضرب ۳۶۶ روز در عدد صد مربوط به درصد گیری) در مخرج کسر در رابطه با سال کبیسه لحاظ گردد؛ در اینصورت است که حقوق طرفین پرونده اجرایی (مراد متعهد و متعهدله می‌باشد) مورد رعایت قرار می‌گیرد. ناگفته نماند بخشنامه شماره ۹۹/۱۵۳۲۵۸ مورخ ۱۳۹۹/۰۹/۰۴ دفتر نظارت بر اجرای اسناد رسمی سازمان ثبت، نظر اخیر نگارنده را تأیید می‌نماید (بیرانوند، ۱۴۰۱: ۱۹۵)؛ بنابراین با رعایت مطالب اخیرالذکر اصلح می‌نماید خسارت تأخیر تأدیه تا تاریخ درخواست صدور اجرائیه توسط بانک‌ها و موسسات یاد شده، در تقاضانامه فوق‌الذکر لحاظ گردیده و به همین ترتیب نیز میزان الباقی خسارت تأخیر تأدیه (از تاریخ مندرج در تقاضانامه صدور اجرائیه تا یوم الوصول) از طریق واحدهای اجرای ثبت مورد لحوق قرار گیرد.

-از آنجائیکه اموال به وثیقه گرفته شده، تنها پشتوانه بانکها برای وصول مطالباتشان از متقاضیان است، لازم است اموال به وثیقه گرفته شده در قراردادهای عادی تسهیلاتی با فرض امکان تنظیم قراردادهای وثیقه منقول و همچنین اموال موضوع تسهیلات در طول مدت قرارداد همه ساله، حداقل به میزان مانده مطالبات ناشی از اعطای تسهیلات به هزینه متقاضی به نفع بانک در قبال حوادث غیر مترقبه از قبیل، آتش سوزی، سیل، زلزله و غیره بیمه شود. گرچه در قانون عملیات بانکی بدون ربا و آیین نامه های اجرائی آن انجام بیمه پیش‌بینی نشده است، لیکن در دستورالعمل اجرایی تسهیلات بانکی اقدام به بیمه در بعضی از تسهیلات الزامی می‌باشد (همان: ۱۹۸) از سوی دیگر علی‌الاصول، بانک‌ها به منظور جلوگیری از ضررهای ناشی از تلف شدن اموال موضوع تسهیلات و وثائق، طرف دیگر قرارداد را مکلف به اخذ بیمه از بیمه‌گرهای قانونی به نفع بانک می‌نمایند لیکن پرداخت حق بیمه را در ضمن قرارداد، با اشتراط شرط ضمن عقد به عهده تسهیلات گیرندگان قرار می‌دهد که این امر به نظر مغایر با قاعده من له الغنم فعلیه الغرم می‌باشد؛ چرا که بانک غنیمت خود را در صورت تلف اموال و وثائق موضوع تسهیلات دریافت می‌نماید لیکن غرامت آن را به دوش تسهیلات گیرنده قرار می‌دهد و دریافت کننده تسهیلات بدلیل الحاقی بودن این نوع قراردادها، ناگزیر به پذیرش هزینه‌ای می‌باشد که مابه ازای آن متعلق به بانک‌ها (طرف دیگر قرارداد) می‌باشد. ناگفته نماند بیمه نامه‌ها یکساله بوده و بدیهی است در صورت مشکوک‌الوصول گردیدن تسهیلات، دریافت‌کنندگان تسهیلات نسبت به تجدید بیمه اقدام نمی‌نمایند و بانک‌ها و موسسات مالی اعتباری

فرمولهای متفاوت و مغایر، چنین تراحم اجرایی را فراهم می‌نمود.

۶. نتیجه

در این بخش به این نتیجه که بخشی از آن ماحصل آنچه به‌عنوان نهاد مقررات‌گذار هست بوده و بخشی به‌عنوان راهکار بدست آمده چنین می‌باشد که علاوه بر وظیفه قانونگذاری (به‌عنوان یکی از کارکردهای قوه مقننه) مجلس شورای اسلامی صلاحیت نظارتی بر قوه مجریه را نیز بر عهده دارد. این اقتدار مجلس بر قوه مجریه نشان دهنده تمایل قانون اساسی به نظام پارلمانی است. از جمله صلاحیت‌های نظارتی مجلس نظارت را می‌توان از طریق نظارتی که رئیس مجلس نسبت به بررسی مصوبات و آیین‌نامه‌های دولت و انطباق آنها با قانون دارد می‌توان بیان نمود. ۱- تصویب قوانین بی کیفیت، به‌ویژه قوانینی که اجرا نمی‌شوند یا حداقل به طور ناقص اجرا می‌شوند و یا تصویب قوانین و مقررات نامحدود، از مهمترین معضلات نظام قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران شمرده می‌شود که در این پژوهش، ضمن شناخت نهادهای مقررات‌گذار نسبت به نظام پولی کشور، می‌توان به جهت رفع این مشکل و تعیین دقیق نهاد مقررات‌گذار نسبت به خدمات پولی، از طریق تدوین و تنقیح قوانین و مقررات و ضمن ادغام شوراهای دارای وظایف متراحم در یکدیگر، به ایجاد مجموعه‌های محدود و مشخصی پرداخت تا از این طریق، امکان شناخت بهتر حقوق و تکالیف و ضمانت اجرای آن را برای شهروندان و مشتریان موسسات اعتباری فراهم شود.

۲- علاوه بر وظیفه قانونگذاری (به‌عنوان یکی از کارکردهای قوه مقننه) مجلس شورای اسلامی

مجاز، ناگزیرند از سرفصل بدهکاران موقت هزینه آنرا تامین نموده و بر اساس شرط ضمن قرارداد می‌توانند حق بیمه مذکور را از مدیونین به استناد قسمت ج ذیل بند ۱-۸ شیوه نامه پذیرش درخواست اجرای مفاد اسناد لازم الاجراء از طریق دفاتر اسناد رسمی پذیرش درخواست اجرای مفاد اسناد لازم الاجراء از طریق دفاتر اسناد رسمی پذیرش درخواست اجرای مفاد اسناد لازم الاجراء از طریق دفاتر اسناد رسمی یاد شده با درج مبلغ حق بیمه مذکور در تقاضانامه صدور اجراییه به عنوان یکی از مدلول‌های تقاضانامه صدور اجراییه مطالبه نمایند.

۱- نرخ سود سپرده‌ها با نرخ ساده هست؛ اما نرخ تسهیلات با نرخ مرکب که شورای پول و اعتبار دو رویه متفاوت را ابلاغ نموده

یعنی نرخ سود (تنزیل) چک در خرید دین با فرمول ساده ولی در سایر عقود مبادله‌ای از قبیل سلف با فرمول مرکب محاسبه می‌شود حال چطور در فرمول محاسبه قیمت پیش خرید و سود مرتبط با سلف از فرمول مرکب استفاده می‌شود و پیش خرید کالای سلف چه امتیازی نسبت به قیمت اسمی اوراق تجاری موضوع خرید دین دارد یعنی سود بانک در خرید دین برابر است با ارزش اسمی اسناد ضربدر نرخ سود و ضربدر مدت تقسیم بر واحد مدت ضربدر ۱۰۰ که در صورتیکه این مبلغ از ارزش اسمی کسر گردد قیمت خرید اسناد بدست می‌آید و این در حالیست که ارزش فعلی هر واحد کالا در معامله سلف برابر است با ارزش اسمی آتی محصول تقسیم بر مدت به سال ضربدر نرخ سود به علاوه عدد یک که در صورتیکه اعداد مشابه را در فرمولهای اشعاری قرار دهیم، خروجی آنها در عدد متفاوت خواهد بود که بنظر می‌رسد شورای پول و اعتبار نمی‌بایست با ابلاغ

صلاحیت نظارتی بر قوه مجریه را نیز بر عهده دارد. این اقتدار مجلس بر قوه مجریه نشان دهنده تمایل قانون اساسی به نظام پارلمانی است. از جمله صلاحیت‌های نظارتی مجلس نظارت را می‌توان از طریق نظارتی که رئیس مجلس نسبت به بررسی مصوبات و آیین‌نامه‌های دولت و انطباق آنها با قانون دارد می‌توان بیان نمود. بر اساس اصل ۸۵ قانون اساسی مصوبات دولت نباید با قوانین و مقررات موضوعه مغایرت داشته باشد و به منظور بررسی عدم مغایرت آنها با قوانین مزبور باید مراتب به اطلاع رئیس قوه مقننه برسد؛ فلذا اگر این کارکرد مهم مجلس، بدرستی و در زمان مقتضی و با بهره‌گیری از کارشناسان و مشاوران متخصص و آگاه به قوانین، از اجرا و اثرات منفی مقررات خلاف قانون جلوگیری عمل آید.

ماده ۱۵ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶) ترکیب اعضای شورای پول و اعتبار را در قالب یک قانون با اعتبار پنج‌ساله بیان نموده که در حقیقت بند ب ماده ۱۸ قانون پولی و بانکی را اصلاح نموده است. همچنین در تبصره ۲ ماده ۱۵ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران حکم این ماده را در طول برنامه ششم بر بند ب ماده ۱۸ قانون پولی و بانکی حاکم دانسته که در حقیقت گویای موقتی بودن این تغییر تا پایان عمر قانون برنامه می‌باشد که به نظر می‌رسد با توجه به ماهیت و عملکرد فعالیت شورای پول و اعتبار، می‌بایست به صورت دائمی چنین تغییرات با اهمیتی تصویب می‌شد تا از هرگونه ابهام و یا تزاخم اجرایی در تصویب مصوبات و سیاستگذاری‌ها و اظهارنظر در حوزه پولی و بانکی جلوگیری شود.

شورای فقهی بانک مرکزی، عالی‌ترین نهاد در زمینه نظارت شرعی و انطباق با شریعت در نظام بانکی کشور محسوب می‌شود که وظیفه پایش اسلامی بودن فعالیت‌های بانک‌ها و موسسات اعتباری غیربانکی را برعهده دارد. تا قبل از تصویب قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، شورای فقهی بانک مرکزی جایگاه مشورتی داشت و بعد از تصویب قانون مذکور در سال ۱۳۹۶، جایگاه شورای فقهی ارتقا پیدا کرد و مصوبات شورا برای کل نظام بانکی لازم‌الرعایه شد.

۳- تورم قوانین یعنی افزایش سرسام‌آور میزان قوانین و مقررات تصویب شده می‌باشد که از چالش‌های پیش رو نظام قانون گذاری ایران است. برای خروج از این چالش، تنقیح قوانین امری ضروری است. قانون گذار در سال‌های اخیر اقداماتی را در این عرصه آغاز نموده است و قوانین قدیمی را نسخ نموده است. کدگذاری قوانین جدید و جایابی آنها بر اساس تنقیح انجام شده نیز می‌تواند از سرگشتگی قانون گذاری بکاهد و سبب سهولت دسترسی به قانون شود. وظیفه قوه مقننه «قانون گذاری» است و این وظیفه را از طریق بررسی و تصویب لوایح دولت و طرح‌های نمایندگان انجام می‌دهد، البته با وجود اینکه تعداد طرح‌های نمایندگان به نسبت لوایح دولت عدد بزرگی را تشکیل می‌دهد، ولی آنچه که باعث تورم قوانین می‌شود همان لوایح قانونی است. تنظیم لوایح جدید و تصویب قوانین تا حد زیادی ناشی از نیاز است و مقایسه حجم قوانینی که در آغاز مشروطیت تصویب می‌شد با قوانین فعلی این امر را ثابت می‌کند. به نحوی که در چند سال اخیر مجموعه‌های سالانه قوانین هرگز از دو جلد با حجمی قریب به دو هزار صفحه کمتر نبوده است؛ بنابراین ریشه تورم قوانین

منابع

منابع فارسی

- بنایی اسکویی، مجید و میرزایی، ویدا، جایگاه و قلمرو حقوقی مصوبات شورای پول و اعتبار، فصلنامه پژوهشی حقوق عمومی، شماره شصت و ششم، ۱۳۹۹.
- بیرانوند، طاهره، منشور اجرای ثبت، چاپ سوم، نشر توازن، ۱۴۰۲.
- بیهقی، محمود، تدوین و تنظیم کننده جزوه آموزشی بانکداری اسلامی در زمینه کاربردی از دیدگاه فقهی و حقوقی، تهران، اداره آموزش و مطالعات نیروی انسانی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۷.
- جعفری، امین، حقوق بانکی جلد نخست (بایسته‌های حقوق بانکی)، چاپ دوم، نشر شرکت سهامی انتشار، ۱۴۰۰.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق. تهران. گنج دانش، ۱۳۸۸.
- حسینی، سید ابراهیم، محدودیت‌های مجلس شورای اسلامی در قانونگذاری (موضوع اصل ۷۱ قانون اساسی)، نشریه حکومت اسلامی، دوره ۱۷، شماره ۴.
- رنگریز، شعبانعلی، بررسی جایگاه شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات آن در نظام حقوقی ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۸۹.
- راسخ، محمد، بنیاد نظری اصلاح نظام قانونگذاری. تهران. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۸۴.

را باید بیشتر در قوه مجریه جستجو کرد نه در قوه مقننه. همچنین تصویب بعضی از قوانین که شاید کاربرد عملی و واقعی نداشته باشند، صرفاً باعث افزایش فعالیت‌های مجلس و اتلاف وقت آن شده در نتیجه بررسی و تصویب قوانین مهم و جدی‌تر را با تاخیر مواجه خواهد نمود.

۷. سهم نویسندگان

کلیه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

در این پژوهش، هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

- شیروی، عبدالحسین، حقوق اقتصادی، نشر سازمان مطالعات و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها.
- صقار مقدم، احمد، فرهنگ فارسی، نشر شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی، ج ۴، ۱۳۸۷.
- صالح، علی پاشا، سرگذشت قانون (مباحثی از تاریخ حقوق، دورنمایی از روزگاران پیشین تا امروز)، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۱.
- فولادوند، سجاد، تفویض اختیار قانون‌گذاری در نظم اساسی ایران، پایان نامه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاه مازندران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ۱۳۹۳.
- کاتوزیان، ناصر، فلسفه حقوق، جلد دوم، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۴۰۰.
- کاتوزیان، ناصر، مقدمه علم حقوق، چاپ بیست و چهارم، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۴۰۲.
- گرجی، ابوالقاسم، حکومت در اسلام، مؤسسه انتشارات امیرکبیر، ۱۳۸۵.
- مرادخانی، فردین و تکلو، سمیه، «تعدد نهادهای قانون‌گذاری با تأکید بر جایگاه مصوبات شورای عالی فضای مجازی در نظام حقوقی ایران»، مطالعات حقوقی تطبیقی معاصر، شماره بیست و دوم، ۱۴۰۰.
- محمدخانی، مسعود، «چهار تفاوت موسسات اعتباری با بانک‌ها»، شماره ۳۵۳۹، روزنامه دنیای اقتصاد، مورخ ۱۳۹۴/۰۵/۰۶.

منابع عربی

- فیروز آبادی، قاموس المحيط، ابن منظور، لسان العرب، ناشر دار الکتب العلمیه، بیروت - ۱۳۹۹ق.

- صبحی، رجب محمصانی، فلسفه قانونگذاری در اسلام، ترجمه اسماعیل گلستانی (مترجم)، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۹۰.
- الکافی، جلد دوم، ترجمه اصول کافی / تالیف محمد کلینی؛ ترجمه صادق حسن زاده. نشر قائم آل محمد، ۱۳۸۵.
- بکری، عبد الباقي، القانون، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۳۹۹.

سایت‌های اینترنتی

- خبرگزاری بین‌المللی قرآن، آخرین مراجعه: ۱۴۰۱/۰۳/۰۳ - (<https://iqna.ir/fa/news/3869259/>)
- سایت پایگاه اطلاع رسانی خبر، آخرین مراجعه: ۱۴۰۱/۰۴/۰۱ (<https://www.imereport.ir/new/B>)
- سایت موسسه حقوقی پیمان عدالت آریایی، آخرین مراجعه: ۱۴۰۱/۰۴/۰۱ <http://www.sadeghinia.ir/print.php>